

Kommunal regnskapsstandard nr. 11 – Foreløpig standard (F)

Foreløpig standard fastsatt av styret i Foreningen GKRS 08.05.2014, med endringer 18.09.2015. Standarden trer i kraft fra regnskapsåret 2014.

Finansielle eiendeler og forpliktelser

1. INNLEDNING OG BAKGRUNN

1. Denne standarden omhandler regnskapsføring av finansielle eiendeler og forpliktelser, herunder derivater. Standarden gir også kriterier og retningslinjer for regnskapsføring av sikring.
2. Til standarden hører tre vedlegg, A: Veiledning til anvendelse av KRS nr. 11, B: Eksempler på regnskapsføring og C: Ordliste. Vedleggene utdyper og gir veiledning til forståelsen av standarden.
3. Finansielle eiendeler og forpliktelser skal fremgå av kommunens balanseregnskap etter kriteriene i punkt 3.2 og verdsettes i henhold til punkt 3.4. Unntaket fra dette gjelder når finansielle eiendeler og forpliktelser inngår i en økonomisk sikringsrelasjon og kriteriene for regnskapsføring under sikring i punkt 3.5 er oppfylt.
4. I standarden brukes benevnelsen «kommuner» om både kommuner og fylkeskommuner. «Finansielle instrumenter» brukes som en samlebetegnelse for finansielle eiendeler og forpliktelser.

1.1 Avgrensning av virkeområde

1. Standarden omfatter regnskapsføring av finansielle eiendeler som er klassifisert som omløpsmidler og finansielle forpliktelser som er klassifisert som kortsiktig gjeld, jf. KRS nr. 1 «Klassifisering av anleggsmidler, omløpsmidler, langsiktig og kortsiktig gjeld».
2. Kommuneloven § 50 regulerer kommunenes adgang til låneopptak i og hvordan kommunene skal avdra langsiktig gjeld. Kommunenes finansforvaltning er regulert av kommuneloven § 52 med tilhørende forskrift. Disse bestemmelsene har betydning for kommunenes forvaltning av finansielle eiendeler og forpliktelser, men drøftes ikke i denne standarden.

2. REGELVERK

De grunnleggende regnskapsprinsippene er hjemlet i forskrift om årsregnskap og årsberetning for kommuner og fylkeskommuner (regnskapsforskriften) §§ 7 og 8. Vurderingsreglene i kommuneregnskapet er hjemlet i regnskapsforskriften § 8. Balanseregnskapet skal vise status for kommunens eiendeler, gjeld og egenkapital ved utgangen av regnskapsåret etter regnskapsforskriften § 3. Standarden bygger på de grunnleggende kommunale regnskapsprinsippene, slik de er beskrevet i notatet "Kommuneregnskapet – rammeverk og grunnleggende prinsipper".

3. DRØFTELSE

3.1 Definisjoner

1. I denne standarden er en finansiell eiendel en kontrakt som er en finansiell forpliktelse eller egenkapital for en annen part. En finansiell forpliktelse er en kontrakt som er en finansiell eiendel for en annen part.

Eksempler på finansielle eiendeler og forpliktelser som omfattes av denne standarden inkluderer

- kontanter og bankinnskudd
- utlån og innlån
- sertifikater og obligasjoner
- aksjer, egenkapitalbevis og andeler
- verdipapirfond
- derivater

når disse er klassifisert som omløpsmidler eller kortsiktig gjeld.

2. Derivat er et finansielt instrument med alle de tre følgende kjennetegn:
 - a) Verdien endres som et resultat av endringer i angitt rente, kurs, råvarepris, eller pris-, rente-, aksjeindeks eller annen underliggende variabel.
 - b) Det skal gjøres opp på et framtidig tidspunkt. Oppgjøret kan være i form av kontanter eller ett eller flere andre finansielle instrumenter.
 - c) Det kreves ingen eller liten utbetaling på avtaletidspunktet i forhold til andre typer kontrakter som har likeartet eksponering overfor endringer i markedspriser og/eller andre underliggende variabler.

Eksempler på derivater

- opsjoner
- rente- og valutabytteavtaler
- bytteavtaler med fremtidig oppstart
- fremtidige renteavtaler
- terminkontrakter
- tegningsretter
- andre termin- og futurekontrakter

3. Sammensatte finansielle instrument er kombinasjonsprodukter som består av to eller flere finansielle instrument. Dette kan være en finansiell eiendel eller

forpliktelse (vertsinstrument) i kombinasjon med et eller flere derivatinstrument (innebygd derivat), eller flere derivatinstrument satt sammen.

Eksempler på sammensatte finansielle instrument er aksjeindekserte obligasjoner og rentebytteavtaler med ett eller flere opsjonselementer (swapsjoner).

4. Økonomisk sikring innebærer at et sikringsinstrument effektivt reduserer virkningen av den risikoen som søkes sikret i sikringsobjektet. Regnskapsmessig sikring forutsetter at det ligger en økonomisk sikring til grunn. Sikring er nærmere omtalt i punkt 3.5.

3.2 Regnskapsføringstidspunkt

1. Balanseregnskapet skal vise status for kommunens eiendeler, gjeld og egenkapital ved utgangen av regnskapsåret, jf. regnskapsforskriften § 3. Førstegangs balanseføring skal skje på transaksjonstidspunktet. En transaksjon er gjennomført når det vesentligste av risiko og kontroll er overført. Risikoen som overføres er eiendelens gevinst- eller tapspotensial, mens kontrollen som overføres er beslutningsmyndigheten og råderetten over eiendelen.
2. For en finansiell eiendel eller forpliktelse vil transaksjonstidspunktet være når kommunen blir part i instrumentets kontraktmessige vilkår. Dette vil normalt være avtaletidspunktet. For derivater vil avtaletidspunktet alltid være transaksjonstidspunktet.
3. Finansielle instrumenter føres ut av balansen når de bortfaller eller når det foreligger en transaksjon eller annet forhold som medfører at det vesentligste av risiko og kontroll er overført. Dette omfatter også vesentlige endringer i instrumentets kontraktmessige vilkår.

3.3 Klassifisering

Denne standarden omfatter regnskapsføring av finansielle eiendeler klassifisert som omløpsmidler og finansielle forpliktelser klassifisert som kortsiktig gjeld. Klassifisering av finansielle eiendeler (anleggsmidler eller omløpsmidler) og forpliktelser (langsiktig eller kortsiktig gjeld) i balansen er behandlet i KRS nr. 1 «Klassifisering av anleggsmidler, omløpsmidler, langsiktig og kortsiktig gjeld».

3.4 Verdsettelse

3.4.1 Hovedreglene for verdsettelse

Vurderingsreglene i kommuneregnskapet er hjemlet i regnskapsforskriftens § 8. Anskaffelseskost og opptakskost for finansielle eiendeler og forpliktelser er behandlet i KRS nr. 2 «Anskaffelseskost og opptakskost for balanseposter».

1. Finansielle omløpsmidler skal vurderes til laveste verdi av anskaffelseskost og virkelig verdi (laveste verdis prinsipp).
2. Markedsbaserte finansielle omløpsmidler, jf. KRS nr. 1 punkt 2.3 nr. 8, skal vurderes til virkelig verdi (markedsverdiprinsippet).
3. Finansielle forpliktelser skal vurderes til høyeste verdi av opptakskost og virkelig verdi (høyeste verdis prinsipp).
4. Derivater med finansielt oppgjør som ikke inngår som sikring, er omfattet av de generelle verdsettelsesreglene beskrevet i punkt 3.4.1 nr. 1 og 3. Eventuelt etter punkt 3.4.1 nr. 2 dersom kriteriene for klassifisering som markedsbaserte finansielle omløpsmidler er oppfylt. Det legges imidlertid til grunn at derivater normalt ikke oppfyller disse kriteriene.
5. Derivater med finansielt oppgjør som inngår som sikring unntas fra de alminnelige reglene for verdsetting, og behandles etter reglene i punkt 3.5.
6. Ved sammensatte finansielle instrument skal det enkelte instrument som hovedregel identifiseres og verdsettes separat. Verdsettelse av det enkelte instrument skjer etter samme regler som for øvrige finansielle instrument.

I et sammensatt finansielt instrument med et innebygd derivat skal det innebygde derivatet skilles fra vertsinstrumentet på grunnlag av sine uttrykte eller innforståtte vilkår. Vertsinstrumentet verdsettes til restbeløpet etter at det innebygde derivatet er utskilt. Dersom det ikke er mulig å fastsette den virkelige verdien av det innebygde derivatet på en pålitelig måte på grunnlag av derivatets vilkår, fastsettes verdien med utgangspunkt i vertskontraktens virkelige verdi.

3.4.2 Nærmere om anskaffelseskost og opptakskost

1. Anskaffelseskost for finansielle eiendeler omfatter kjøpsprisen med tillegg for alle utgifter som følger av kjøpet/avtalen (direkte transaksjonsutgifter), jf. KRS nr. 2 punkt **3.1 nr. 7**.
2. Opptakskost for finansielle forpliktelser er pålydende på det tidspunkt som forpliktelsen oppstår med tillegg for alle utgifter som følger av avtalen (direkte transaksjonsutgifter), jf. KRS nr. 2 punkt **3.2 nr. 2**.
3. Over-/underkurs og premie ved avtale om derivater inngår i anskaffelseskost og opptakskost på finansielle eiendeler og forpliktelser.
4. Direkte transaksjonsutgifter er alle utgifter som er direkte henførbare til den finansielle eiendelen eller forpliktelsen, dvs. utgifter som ikke ville eksistert dersom avtalen om den finansielle eiendelen eller forpliktelsen ikke hadde eksistert. Dette kan for eksempel være kurtasje, provisjoner, gebyrer eller honorar knyttet til transaksjonen.
5. Et derivat som ikke er en opsjon (for eksempel terminkontrakt eller rentebytteavtale) har vanligvis en virkelig verdi (nåverdi) lik null ved inngåelse.

6. Ombyttbare finansielle eiendeler tilordnes gjennomsnittlig anskaffelseskost. Med ombyttbare finansielle eiendeler forstås eiendeler med identiske økonomiske karakteristika. Dette er eksempelvis andeler i samme verdipapirfond.

3.4.3 Nærmere om virkelig verdi

1. Virkelig verdi er det beløp som eiendelen kan selges for i en transaksjon mellom uavhengige parter. Dersom tilsvarende eiendel omsettes i et godt fungerende marked, beregnes virkelig verdi med utgangspunkt i observert markedsverdi. Eksempelvis er virkelig verdi for børsnoterte aksjer balansedagens kurs.
2. Dersom det ikke er noe fungerende marked, må virkelig verdi fastsettes etter beste estimat.
3. For fordringer, utlån, obligasjoner og lignende fordringsinstrument er virkelig verdi den antatte realisasjonsverdien, dvs. den forventede tilbakebetalingen på fordringen.
4. Finansielle forpliktelser regnskapsføres tilsvarende som finansielle eiendeler.
5. Verdiendringer som følge av verdsettelsesbestemmelsene i regnskapsforskriften skal føres i driftsregnskapet.

3.5 Sikring

3.5.1 Forutsetninger for regnskapsmessig sikring

1. Regnskapsmessig sikring forutsetter at det ligger en økonomisk sikring til grunn. Det betyr at det skal foreligge en intuitiv og rimelig økonomisk begrunnelse for sikringen.

Økonomisk sikring innebærer at et sikringsinstrument effektivt reduserer virkningen av risikoen som søkes sikret i sikringsobjektet. Effektiviteten i en sikringsrelasjon bestemmes av i hvilken grad endringer i kontantstrømmen fra eller endringer i den virkelige verdien av den sikrede risikoen motsvares av endringer i kontantstrømmen fra eller endringer i den virkelige verdien av sikringsinstrumentet.

2. Et sikringsobjekt er den posisjonen som sikres. Et sikringsobjekt utsetter kommunen for tapsrisiko fra endringer i virkelig verdi eller fremtidige kontantstrømmer. Et sikringsobjekt kan være en eiendel, en forpliktelse eller en bindende avtale. En portefølje av objekter med likeartede risikokarakteristika kan også være sikringsobjekt.
3. Sikringsinstrumentet er det finansielle instrumentet som brukes for å sikre en bestemt identifisert risiko ved sikringsobjektet. Et sikringsinstrument må være et finansielt instrument, men ikke nødvendigvis et derivat. Også et innebygd derivat, som er del av et sammensatt instrument, kan være sikringsinstrument. Netto utstedte opsjoner kan ikke utpekes som sikringsinstrument.

Et finansielt instrument som har vært sikringsinstrument i en sikringsrelasjon som har opphørt kan benyttes som sikringsinstrument i en ny sikringsrelasjon.

4. Med kontantstrømsikring forstås i denne standarden en sikringsrelasjon mellom et sikringsinstrument og et sikringsobjekt der virkningen av endringer i kontantstrømmen fra sikringsinstrumentet effektivt reduserer virkningen av endringer i kontantstrømmen fra sikringsobjektet.

En kontantstrømsikring er en sikring mot svingninger i kommunens kontantstrømmer som skyldes markedsmessig risiko og som kan påvirke kommunens driftsresultat. En vanlig form for kontantstrømsikring er bruk av rentebytteavtale (motta flytende rente/betale fast rente) for å sikre kontantstrømmen på gjeld med flytende rente.

5. Med verdisikring forstås i denne standarden en sikringsrelasjon mellom et sikringsinstrument og et sikringsobjekt der virkningen av endringer i verdien av sikringsinstrumentet effektivt reduserer virkningen av endringer i verdien av sikringsobjektet.

En verdisikring er en sikring mot endringer i den virkelige verdien av en eiendel eller forpliktelse eller en bindende avtale, som skyldes en markedsmessig risiko og som kan påvirke kommunens driftsresultat. En vanlig form for verdisikring er bruk av renteinstrumenter som sikrer fast verdi på obligasjoner (motta fast rente/betale flytende rente).

3.5.2 Fastrenteobligasjoner til forfall

1. Fastrenteobligasjoner som på forhånd er bestemt skal holdes til forfall kan behandles på samme måte som kontantstrømsikring. Obligasjonene verdsettes til anskaffelseskost med lineær periodisering av over- og underkurs. Nedskrivning etter regnskapsforskriften § 8 (laveste verdis prinsipp) er ikke nødvendig ved verdifall som skyldes renteendringer.

3.5.3 Regnskapsføring under sikring

1. Ved regnskapsmessig sikring skal gevinster og tap fra sikringsinstrument sammenstilles med gevinster og tap fra sikringsobjekt.
2. Ved kontantstrømsikring skal verdiendring på sikringsinstrumentet ikke regnskapsføres før sikringen opphører.
3. Ved verdisikring skal verdiendring på sikringsinstrument ikke regnskapsføres før sikringsinstrumentet realiseres. Sikringsobjektet skal balanseføres til den verdi som reflekterer effekten av sikringen.
4. Premie som betales eller på annen måte ytes ved anskaffelse av en opsjon som sikringsinstrument skal periodiseres lineært over opsjonsperioden.

3.5.4 Sikringsdokumentasjon

1. Før en regnskapsmessig sikring begynner, og så lenge den vedvarer, skal det foreligge sikringsdokumentasjon.
2. Sikringsrelasjonens effektivitet skal dokumenteres forut for inngåelsen av sikringen. Vurderingen må følges opp ved hver regnskapsavslutning gjennom hele sikringsperioden.
3. For hver enkelt sikringsrelasjon skal det dokumenteres:
 - a) formålet med sikringen
 - b) hvilken type risiko som skal sikres
 - c) hvorvidt det er en kontantstrømsikring eller en verdisikring
 - d) hvilket sikringsobjekt(er) som skal sikres,
 - e) hvilket sikringsinstrument som skal anvendes
 - f) sikringseffektiviteten

3.5.5 Regnskapsføring ved opphør av sikring

1. Dersom den økonomiske sikringen avsluttes, må også den regnskapsmessige sikringen avsluttes. Den økonomiske sikringen avsluttes når sikringsinstrumentet ikke lenger effektivt reduserer risikoen knyttet til sikringsobjektet. Sikringen avsluttes også når sikringsinstrumentet eller sikringsobjektet selges, utløper eller bortfaller på annen måte. Vesentlig endring av et sikringsinstrument fører også til avslutning av regnskapsmessig sikring. avslutning
2. Når opphør av sikring skyldes at sikringsobjektet er bortfalt eller sikringsinstrumentet er avsluttet, skal regnskapsføring av gevinst eller tap ved transaksjonen skje på avslutningstidspunktet.
3. Dersom gevinst eller tap ved opphør av sikringsinstrument innarbeides i det nye sikringsinstrumentet skal gevinst eller tap tilbakeføres over løpetiden på det nye instrumentet. Tilbakeføringen kan skje lineært, dersom gevinsten eller tapet er jevnt fordelt over løpetiden på den nye avtalen.
4. Dersom kravene til sikring ikke lenger er oppfylt skal verdsettelse skje etter de alminnelige verdsettelsesreglene, slik de er beskrevet i punkt 3.4 i denne standarden.

3.6 Noteopplysninger

I noter til regnskapet skal det gis følgende opplysninger knyttet til finansielle instrumenter:

1. Når finansielle eiendeler og forpliktelser er balanseført til virkelig verdi, herunder eiendeler/forpliktelser som er nedskrevet/oppskrevet til virkelig verdi, skal det opplyses hvordan virkelig verdi er fastsatt. Anskaffelseskost skal også opplyses.
2. For finansielle omløpsmidler (markedsbaserte finansielle omløpsmidler) som er vurdert etter regnskapsforskriften § 8 sjette ledd siste setning, gis også

informasjon om anskaffelseskost, fordeling av investeringene på aktivaklasser, virkelig verdi (markedsverdi), periodens resultatførte verdiendring og balanseført verdi. Dersom posten er vesentlig bør det opplyses om kommunens finansielle markedsrisiko og forankring i kommunens finansreglement.

3. For finansielle derivater, med unntak av derivater som regnskapsføres etter reglene om sikring, skal det alltid opplyses om virkelig verdi. Dersom virkelig verdi i unntakstilfeller ikke kan fastsettes på en pålitelig måte, skal dette opplyses om og begrunnes.
4. Det skal gis informasjon om finansielle eiendeler og forpliktelser som siden første gangs balanseføring har vært gjenstand for to eller flere endringer i avtalevilkår, hvor hver enkelt endring ikke har vært vurdert å utgjøre en vesentlig endring i avtalevilkårene.
5. Ved sikring skal det gis opplysninger om begrunnelse for sikringsvurderingen. Ved regnskapsmessig sikring skal kommunen i note minst gi informasjon om:
 - a) hvilke finansielle instrument som inngår i sikringsrelasjonene
 - b) hvilken type risiko som er sikret og formålet med sikringen
 - c) varigheten av sikringene
 - d) forankring i kommunens finansreglement
 - e) endringer i avtalevilkår i henhold til nr. 3 ovenfor

4. ANBEFALING

1. Førstegangs balanseføring skal skje på transaksjonstidspunktet.
2. Finansielle omløpsmidler skal vurderes til laveste verdi av anskaffelseskost og virkelig verdi (laveste verdis prinsipp). Markedsbaserte finansielle omløpsmidler skal vurderes til virkelig verdi. Derivater med finansielt oppgjør, som ikke inngår i sikring, er omfattet av disse generelle verdsettelsesreglene.
3. Ved sammensatte finansielle instrument skal det enkelte instrument identifiseres og verdsettes separat.
4. Finansielle forpliktelser regnskapsføres tilsvarende som finansielle eiendeler.
5. Ved regnskapsmessig sikring skal gevinster og tap fra sikringsinstrument sammenstilles med gevinster og tap fra sikringsobjekt.
 - 5.1. Ved kontantstrømsikring skal verdiendring på sikringsinstrumentet ikke regnskapsføres før sikringen opphører.
 - 5.2. Ved verdisikring skal verdiendring på sikringsinstrument ikke regnskapsføres før sikringsinstrumentet realiseres. Sikringsobjektet skal balanseføres til den verdi som reflekterer effekten av sikringen.
6. Dersom den økonomiske sikringen avsluttes, må også den regnskapsmessige sikringen avsluttes.